

А. КРИМСЬКИЙ – ВЧЕНИЙ, ПИСЬМЕННИК, УКРАЇНЕЦЬ

*Горді пальми. Думні лаври...
Манячливий кипарис.
Океан тропічних квітів...
Ще й цвіте цитринний ліс...
Кримський А.*

(155 років від дня народження А. Кримського,
вченого, перекладача, засновника Української академії наук)

Агатангел Юхимович Кримський - український філолог, історик, викладач, письменник, громадський діяч та організатор науки, один із засновників Академії Наук України, творець українського сходознавства, співзасновник Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Народився в місті Володимирі-Волинському, нині місто Володимир, Волинська область, Україна, у родині етнічного кримського татарина з білоруським корінням, вчителя історії та географії (автора популярних на той час посібників і краєзнавчих книжок) Юхима Степановича Кримського й польки з відомого польсько-литовського роду Аделаїди Матвіївни.

Щодо свого походження Агатангел Юхимович писав так:

Мій батько з білоруського міщанського роду, мати — полька литовська, — я знавця, ані кровинки вкраїнської не маю, тільки що вродився та виріс на Україні. Хоч я родом не вкраїнець, але цілком проукраїнився.

Сім'я була російськомовною. Але під впливом творів Юрія Федьковича, Лесі Українки, Агатангел з дитинства перейнявся любов'ю до України та мови її народу.

Надзвичайно талановитий хлопець, А. Кримський у три з половиною роки умів читати, у п'ять пішов до училища, навчався в Острозькій та Київській гімназіях, Колегії Галагана, Лазарєвському інституті східних мов. У 30 років А. Кримський став професором східної літератури.

Агатангел Юхимович був надзвичайною людиною з унікальним здібностями, обдаруванням, ерудованістю, невтомним працелюбством, одержимістю ідеєю й вірністю їй. Попри слабе здоров'я професор працював по 18 годин на добу. Він був поліглотом, знав понад 60 мов, входив до числа найвидатніших лінгвістів у всьому світі як експерт в області санскриту, східних і західних мов.

А. Кримський брав активну участь в українському національному житті кінця XIX століття, листувався з відомими діячами української культури — Омеляном Огоновським, Борисом Грінченком, Іваном Франком, Лесею Українкою, Михайлом Павликом та іншими.

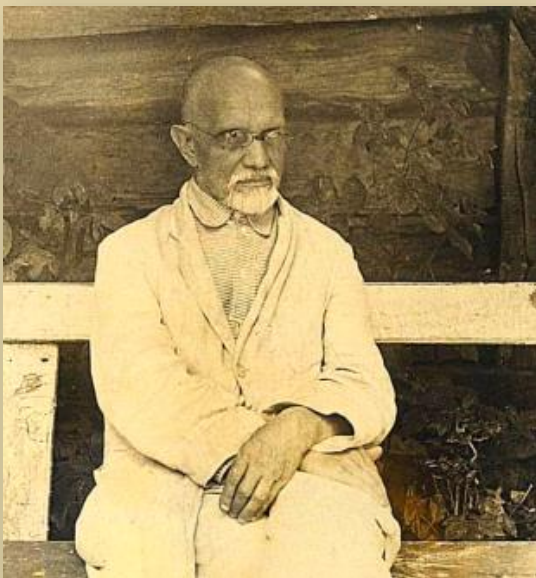

Агатангел Кримський публікувався під літературними псевдонімами: А. Хванько, Хванько Кримський, Ївхимець, Панько Рогач, Мирдза-Джафар та деякими іншими. Йому належать численні переклади українською мовою творів арабської, перської і турецької літератур, поміж них — «Тисяча й одна ніч» і

Шахнаме, а також — твори Антари, Омара Хаяма, Абу-ль-Аля аль-Мааррі, Сааді, Гафіза, Міхрі-хатун, Фірдоусі та багатьох інших східних авторів. Він перекладав також твори європейських авторів, таких як Гайнріх Гайне, Гете, Джордж Гордон Байрон, Сапфо, Фрідріх Рюккерт. Він також переклав низку творів Т. Шевченка турецькою мовою та присвятив кілька статей творчій спадщині Кобзаря.

Особисте життя Кримського було заповнено клопотами про брата й сестру, а пізнє одруження не принесло родинного щастя. Напівсліпий, немічний і самотній вчений потребував допомоги секретаря, читця або коректора. Таким помічником був для нього Микола Левченко, якого він усиновив і який згодом став дослідником та завідував академічною друкарнею.

20 липня 1941 року Кримського заарештували. Постановою НКВС від 20 липня 1941 року його було названо «ідеологом українських націоналістів, який протягом ряду років очолював націоналістичне підпілля». Академік зі світовим ім'ям помер у тюремній лікарні 25 січня 1942 року у м. Кустанаї. В 1957 році науковця було реабілітовано.

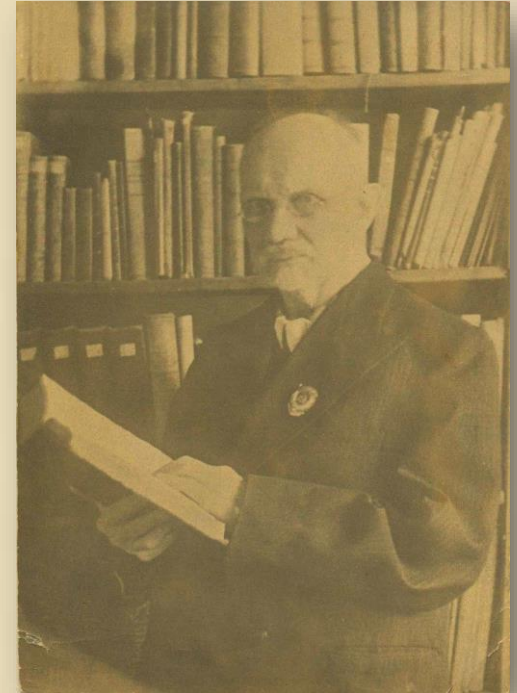
Науковий доробок вченого - 26 томів монографій зі сходознавства, досліджень з української лексикології та лексикографії, діалектології, правопису, літературознавства, фольклористики й етнографії.

Вшанування пам'яті

Ім'я А. Кримського присвоєно Інституту сходознавства НАН України, Володимир-Волинському педагогічному коледжу, вулицям у Києві, Вінниці, Луцьку, Білій Церкві, Нововолинську, Малині, Звенигородці та в інших населених пунктах.

Проводяться щорічні міжнародні наукові читання ім. А. Кримського, встановлено премію ім. А. Кримського НАН України, Волинську обласну літературно-мистецьку премію його імені.

12 січня 2021 р. Національний банк України у продовження серії “Видатні особистості України” ввів у обіг пам'ятну монету «Агатангел Кримський».

Видання з книжкової колекції акад. Агатангела Кримського, що зберігається в Національній бібліотеці України імені В.І. Вернадського (фото: К.Леванюк)

З ім'ям А. Кримського тісно пов'язане зародження і становлення Всенародної бібліотеки України (нині - Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського). Він входив до складу Тимчасового комітету (ТК) для заснування бібліотеки, брав участь у підготовці першого її статуту (1918), ініціював створення того ж року відділу орієнталії, що мав на меті накопичувати і вивчати рукописні і друковані матеріали східними мовами та переклади зі східних мов, у яких висвітлювалося життя Сходу в усіх його проявах.

Книжкова колекція акад. А. Кримського, що зберігається в Національній бібліотеці України імені В.І.Вернадського (фото: К. Леванюк)

Сьогодні найповніший архів академіка Агатангела Кримського та частина його унікальної бібліотеки - 14 897 видань 17-20 ст. зберігається у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського.

ДОБІРКА ПОСИЛАНЬ

Український інститут національної пам'яті

<https://www.uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/sichen/15/1871-15-sichnya-u-volodymyr-volynskomu-narodyvsya-agatangel-krymskyy-shodoznavec-perekladach-yakyy-znav-ponad-60-mov-istoryk-odyn-iz-zasnovnykiv-ukrayinskoyi-akademiyi-nauk-u-1918-roci>

Українська бібліотечна енциклопедія

<https://ube.nlu.org.ua/article/%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%20%D0%90%D0%B3%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B3%D0%B5%D0%BB%20%D0%AE%D1%85%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87>